

Protocol Preventie en integriteitsbeleid
seksueel en ander grensoverschrijdend gedrag
2022

INHOUDSOPGAVE

Inleiding

HOOFDSTUK 1   Begripsbepalingen

HOOFDSTUK 2   Preventie van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

HOOFDSTUK 3   Stappenplan bij een vermoeden van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

BIJLAGEN

Bijlage 1   Wetteksten op het gebied van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

Bijlage 2   Beknopte signalenlijst van vermoedelijk (seksueel) grensoverschrijdend
gedrag

Bijlage 3   Taak en functie Taxatiecommissie

Bijlage 4   Experts op het gebied van verhoren van mensen met een verstandelijke
handicap over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

Bijlage 5   Politie en Justitie

Bijlage 6   Maatregelen die het Landelijk Bestuur tot haar beschikking heeft

Bijlage 7   Belangrijke adressen

Inleiding

Sien zet zich in, om samen met de leden van Sien, het welzijn van mensen met een verstandelijke beperking te verbeteren, hun positie te versterken en hun mogelijkheden te vergroten. Vele vrijwilligers in het land zetten zich in om de doelstelling van Sien te realiseren. Zonder vrijwilligers kunnen zij hun missie en visie niet realiseren. Eind 2020 heeft Sien haar hulpmiddelen in het kader van het vrijwilligersbeleid herzien en opnieuw vastgelegd.

Sien had nog geen protocol grensoverschrijdend gedrag. Op basis van een advies van een met betrekking tot dit onderwerp deskundig bureau hebben wij dit protocol verbreed van seksueel grensoverschrijdend gedrag naar echt grensoverschrijdend gedrag. Grensoverschrijdend gedrag als geweld, pesten, uitsluiting, machtsmisbruik, financieel misbruik of welk misbruik dan ook zijn net zo goed zaken die niet getolereerd mogen worden in onze vereniging. Het leek het bestuur al met al voor de hand te liggen het protocol te verbreden. Nog een extra protocol zou uiteraard ook mogelijk geweest zijn, maar daar zagen wij de meerwaarde niet van in. Overzichtelijkheid van ondersteunend materiaal is ook belangrijk en bovendien zijn de grenzen tussen verschillende wijzen van grensoverschrijdend gedrag vaak vaag of komen ze tegelijk voor.

Sien is een vereniging van ruim 4800 leden, vrienden en donateurs en bestaat uit 18 regionale commissies verspreid over het hele land. De regionale commissies worden veelal bestuurd door een bestuur en daarnaast zijn vrijwilligers actief in diverse uitvoerende taken. In sommige regio's is er geen bestuur meer, maar wel een vrijwilliger die activiteiten aanstuurt. In de rest van dit document worden deze vrijwilligers ook bedoeld als er wordt gesproken over regionale bestuur. De kerntaken van Sien zijn verstrekken van informatie, belangenbehartiging en het organiseren van mogelijkheden tot onderlinge ontmoeting van leden. Sommige regionale commissie hebben naast deze kerntaken ook nevenactiviteiten voor mensen met een verstandelijke handicap. Bij deze activiteiten staan vrijwilligers van Sien in direct contact met mensen met een verstandelijke beperking.

Het doel van dit protocol grensoverschrijdend gedrag

Het protocol beoogt het voorkomen en stoppen van grensoverschrijdend gedrag door personen die vrijwilligerswerk verrichten voor Sien, zowel op landelijk niveau als binnen de ledengroepen en onze familieverenigingen. In dit protocol zijn twee onderdelen te onderscheiden. Het onderdeel preventie van grensoverschrijdend gedrag en het onderdeel stappenplan bij een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag. Het stappenplan bevordert eenduidig en weloverwogen handelen bij een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag. Het biedt u als lid van Sien, bestuur van de ledengroep, als familievereniging of als vrijwilliger handvatten.

HOOFDSTUK 1 Begripsbepalingen

Voor de leesbaarheid van het protocol zijn de termen en begrippen gedefinieerd.

1. (Seksueel) misbruik, (seksuele) intimidatie, ongepaste intimiteiten of ander (seksueel) grensoverschrijdend gedrag:

- Het betrekken van een deelnemer in seksuele activiteiten, of het doen van pogingen daartoe, dan wel er mee dreigen of er beangstigende toespelingen op maken of een appèl doen op in of meer latente seksuele gevoelens,
- ten behoeve van de bevrediging van eigen (lust of macht) behoeften van de pleger,
- tegen de zin van de deelnemer, of waarbij de deelnemer het gevoel heeft zich er niet aan te kunnen onttrekken, als gevolg van lichamelijk of relationeel overwicht, emotionele druk, dwang of geweld, of waarvan het onvoldoende begrip heeft, of die niet passen bij de ontwikkelingsleeftijd van de deelnemer,
- elk ander grensoverschrijdend gedrag als pesten, uitsluiting, machtsmisbruik, financieel misbruik, psychisch of fysiek geweld, intimideren, radicaliseren en discrimineren. Een en andere op basis van hedendaagse waarden en normen.

Voor wetteksten met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag, zie eventueel ook nog bijlage 1. Ander overschrijdend gedrag wordt in vele wetten en nadere regelgeving beschreven en is onderhevig aan ontwikkelingen in het denken erover in de samenleving en politiek. Het gaat te ver om al het grensoverschrijdend gedrag nader te beschrijven, maar we nemen aan dat u en de Taxatiecommissies op basis van hedendaagse waarden en normen hier in goed overleg invulling aan kunnen geven.

2. Seksuele activiteiten:

Het door de deelnemer ondergaan of moeten uitvoeren van seksuele handelingen, het moeten dulden van seksuele toenaderingen, het blootstellen aan exhibitionisme, het zich moeten ontkleden met een seksuele intentie en/of de deelnemer actief of passief betrekken bij erotische prikkeling, gerichte beelden of geluidsmateriaal (bijvoorbeeld film/video/foto/tekening/webcam/06-lijnen, enzovoorts).

3. Beschuldigde:

Vrijwilliger met of zonder een verstandelijke beperking die zich verdacht maakt met betrekking tot het plegen van grensoverschrijdend gedrag volgens bovenstaande definities.

4. Deelnemer activiteit:

Iemand met een verstandelijke beperking, die deelneemt aan een activiteit, georganiseerd onder verantwoordelijkheid van Sien. Er is dan sprake van:

- a. één of meerdere vrijwilligers die de activiteit aanbieden en de verantwoordelijkheid en de zorg voor een groep mensen dragen en
- b. mensen voor wie de activiteit bedoeld is.

Er kan zowel sprake zijn van een groepsactiviteit als een individuele activiteit.

5. Slachtoffer:

Het slachtoffer is diegene ten aanzien van wie vermoedelijk het grensoverschrijdend gedrag is gepleegd.

6. Vertrouwenspersoon:

Een onafhankelijk iemand van buiten Sien waarmee bij grensoverschrijdend gedrag contact opgenomen kan worden.

7. Vrijwilliger:

Iemand met of zonder verstandelijke beperking die vanuit persoonlijke betrokkenheid, deskundigheid en ervaring (vaak als familielid van iemand met een verstandelijke beperking) vrijwillig een taak binnen Sien op zich neemt. Die taken kunnen enorm verschillen, maar leveren een bijdrage aan de doelstelling die de vereniging wil realiseren.

8. Lid van regionale bestuur:

Een vrijwilliger die een taak binnen het bestuur van een regionale commissie op zich heeft genomen.

9. Aandachtsfunctionaris:

Een lid van het algemeen bestuur van Sien met de portefeuille grensoverschrijdend gedrag.

10. Klachtencommissie:

De onafhankelijke commissie bestaande uit een groep van experts aangesteld door het bestuur die afhankelijk van de casus in bepaalde samenstelling aan de slag gaan. Er is een jurist voorzitter.

Zie bijlage 3: functie en taak van deze commissie.

HOOFDSTUK 2 Preventie van grensoverschrijdend gedrag

Preventie draagt bij aan een vroegtijdige onderkenning van grensoverschrijdend gedrag, mede door attentheid op mogelijke signalen. Preventie heeft ook als meerwaarde, dat wanneer grensoverschrijdend gedrag zich voordoet, het vaak makkelijker is voor mensen met een verstandelijke beperking om negatieve ervaringen kenbaar te maken.

Binnen Sien kan grensoverschrijdend gedrag zich eenvoudig voordoen, vanwege de laagdrempelige en toegankelijke aard en de structuur van de organisatie. Om de doelstellingen te behalen is een groot aantal vrijwilligers nodig. Deze omstandigheden vergroten de kans dat een vrijwilliger zich meldt met een verkeerde bedoeling. De aard van de activiteiten brengt ook risico met zich mee. Sien organiseert activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking. Voorbeelden zijn dagjes uit, bingo, bijbelclub, catechese, kerstviering, familiedag.

Mensen met een verstandelijke beperking lopen een groter risico om misbruikt te worden. Ze zijn kwetsbaar, omdat zij:

- afhankelijk zijn van aandacht, verzorging en begeleiding van anderen. Die afhankelijkheid maakt het voor mensen om hen heen makkelijker om de grens te overschrijden en voor henzelf moeilijker om aan te geven wat ze wel en niet willen,
- minder weerbaar zijn en niet hebben geleerd om gewenste en ongewenste contacten te onderscheiden,
- vaak een meer lichamelijke manier hebben van communiceren,
- minder kennis hebben over seksualiteit of over andere uitingsvormen.

Deze risicofactoren versterken elkaar onderling nog eens.

Sien verstaat onder preventie van grensoverschrijdend gedrag het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag door:

- a. het beperken van risicofactoren,
- b. het bevorderen van beschermende factoren.

Het beperken van risicofactoren

Er zijn factoren die ertoe bijdragen dat grensoverschrijdend gedrag minder gemakkelijk kan plaatsvinden.

1. Bewustwording

Allereerst door de bewustwording van risico's. Het is belangrijk dat vrijwilligers van Sien zich voortdurend bewust blijven van deze risico's voor mensen met een verstandelijke handicap. Regelmatig aandacht besteden aan het onderwerp seksualiteit, seksuele intimidatie en andere uitingsvormen of bedreigingen is een voorwaarde om scherp te blijven.

2. Bewijs van gedrag

De toegankelijkheid van de organisatie voor vrijwilligers met verkeerde bedoelingen is een risicofactor. Dit risico is in te perken door vrijwilligers (nieuwe) een vrijwilligersovereenkomst te laten tekenen. Met het tekenen van deze overeenkomst verbindt de vrijwilliger zich aan de rechten en plichten die het vrijwilligerswerk binnen Sien met zich meebrengt.

Hierbij hoort dat de (nieuwe) vrijwilliger een bewijs van gedrag (VOG) aanvraagt en overlegt. De vrijwilliger wordt hiermee getoetst door een onafhankelijke instelling gericht op een voorgenomen activiteit en

doelgroep. De kans dat er een vrijwilliger (nieuwe) wordt binnengehaald die een verleden van overschrijdend gedrag op zijn naam heeft staan, wordt hiermee verkleind.

Het bevorderen van beschermende factoren

Beschermende factoren zijn openheid/informatie en voorlichting.

- Een goede voorlichting aan mensen met een verstandelijke beperking kenmerkt zich door:
  - het bevorderen van een positief zelf- en lichaamsbeeld,
  - oog hebben voor sociale, emotionele en (seksuele) ontwikkeling,
  - het geven van keuzemogelijkheden,
  - grenzen leren stellen en respecteren,
  - verschil leren tussen privé en openbaar,
  - (seksuele) opvoeding,
  - (seksuele) vorming.

- De (seksuele) voorlichting 'buitenhuis', dus op scholen, in zorginstellingen etc. zijn aanvullend op de voorlichting die verwanten bieden. Sien maakt verwanten bewust van deze taak middels voorlichting, studiedagen, artikelen in de media van Sien, verwijzingen vanuit de website.

- Het geregeld benoemen naar het bestuur van de ledengroep van het onderwerp grensoverschrijdend gedrag. Bijvoorbeeld aan de hand van dit protocol. Kijk ook naar de informatieve websites in bijlage 7.

HOOFDSTUK 3 Stappenplan bij een vermoeden van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

1) *(Vermoeden) grensoverschrijdend gedrag*

Er bestaat de mogelijkheid contact op te nemen met de externe vertrouwenspersoon.

2) *Melding (vermoeden) grensoverschrijdend gedrag:*

Deze wordt onverwijld voorgelegd aan de klachtencommissie.

3) *De klachtencommissie schat in of het vermoeden redelijkerwijs stand houdt en rapporteert aan het landelijk bestuur.*

4) a. *Melding houdt stand:*

De klachtencommissie heeft contact met de melder(s) en geeft aan wat er met het vermoeden wordt gedaan.

b. *Melding houdt geen stand:*

De klachtencommissie brengt de melder op de hoogte dat het vermoeden geen stand houdt. Indien van toepassing wordt ook het regionale bestuur van de (geanonimiseerde) melding op de hoogte gebracht. Rehabilitatie aangeklaagde.

Als 4a:

5) *Klachtencommissie neemt contact op met het vermeende slachtoffer en/of de verwanten en*

- geeft hen dit protocol
- licht hen in over de te lopen route volgens het protocol
- geeft uitleg over de gang van zaken met politie en justitie
- koppelt terug aan het landelijk bestuur en geeft aan wat er gedaan moet worden

6) *Het landelijk bestuur*

- zet de vrijwilliger op non actief
- biedt een vertrouwenspersoon aan
- licht het bureauhoofd in
- laat zich regelmatig informeren door de aandachtsfunctionaris klachten binnen het bestuur over de voortgang uitvoering of afwijking protocol
- is aanspreekpunt voor de media
- houdt (indien van toepassing) de regionale commissie op de hoogte
- voert uit wat er gedaan moet worden wat is aangegeven door de klachtencommissie

7) *Na afronding van de juridische procedure neemt het landelijk bestuur passende maatregelen naar de vrijwilliger, bijvoorbeeld opzeggen of laten opzeggen van de vrijwilligersovereenkomst.*

Toelichting op het stappenplan

Stap 1

Vermoeden

Omdat een vermoeden van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag niet eenvoudig is om te melden is het verstandig om eerst met vertrouwde mensen uit de regionale commissie of het regionale bestuur een oriënterend gesprek te hebben.

Ook kan er contact worden opgenomen met de landelijk aangestelde externe vertrouwenspersoon. Zie ook bijlage 2 wat betreft vermoeden van grensoverschrijdend gedrag indien het over seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat.

Melden

Sien vindt dat iedereen die een vermoeden heeft van grensoverschrijdend gedrag door een medewerker of vrijwilliger van Sien de plicht heeft hiervan melding te maken bij de klachtencommissie.

Stap 5

De klachtencommissie neemt contact op met het vermeende slachtoffer en de verwanten.

Onderwerpen tijdens dit contact zullen zijn:

- er wordt gekeken hoe herhaling direct voorkomen kan worden. Hiertoe neemt de klachtencommissie (zo nodig in overleg met de verwanten) contact op met het landelijk bestuur, zodat die de beschuldigde op non actief kan stellen;
- de klachtencommissie legt het vermeende slachtoffer en/of de verwanten de te lopen route uit en geeft hen dit Sien-protocol over grensoverschrijdend gedrag;
- de klachtencommissie licht het vermeende slachtoffer en/of de verwanten in over de gang van zaken bij een adviesgesprek met de politie, het doen van melding, aangifte, verhoor en het onderzoek (zie bijlage 5).

Melding/aangifte

Vermeende slachtoffer en/of verwanten besluiten op basis van de informatie uit het adviesgesprek om melding of aangifte te doen bij politie. Indien zij hiertoe niet besluiten, doet het landelijk bestuur bij de politie aangifte.

Stap 6

Het landelijk bestuur:

- zet de beschuldigde op non-actief tot alles is afgewerkt;
- licht de directeur in;
- laat zich regelmatig informeren door aandachtsfunctionaris klachten binnen het bestuur over de voortgang uitvoering of afwijking protocol;
- bekijkt welke rol Sien kan spelen indien ook de beschuldigde externe hulp nodig blijkt te hebben;
- is aanspreekpunt voor de eventuele media;
- houdt (indien van toepassing) de regionale commissie op de hoogte.

Stap 7

Justitie

Tijdens de juridische procedure of na seponeren, vrijspraak of veroordeling: zie bijlage 8.

Het landelijk bestuur:

- moet altijd rekening houden met het feit dat er veel tijd over heen gaat alvorens een onderzoek is afgerond en de rechter al of niet een definitieve uitspraak doet. Gedurende dit langdurige juridische proces houdt de klachtencommissie/aandachtsfunctionaris klachten van het bestuur regelmatig contact met het slachtoffer en/of de verwanten.
- neemt een van de maatregelen die tot haar beschikking staan naar aanleiding van de rechterlijke uitspraak. Zie bijlage 6.

Nazorg

Ongeveer een jaar na de afronding van de gerechtelijke procedure rondt de klachtencommissie/aandachtsfunctionaris klachten van het bestuur het contact met het slachtoffer en/of verwanten af.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Relevante wetgeving op het gebied van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Strafrecht

Seksueel misbruik van wilsonbekwamen valt onder art 243 Wetboek van Strafrecht (Sr) als de seksuele handelingen (mede) bestaan uit het seksueel binnendringen en onder art 247 Sr als ontuchtige handelingen zijn verricht. Bij misbruik van gezag is art 249 Sr van toepassing. Vindt het seksueel misbruik plaats in een inrichting, dan met onderscheid gemaakt worden tussen seksueel misbruik gepleegd door mensen werkzaam in de inrichting (art 249) en seksueel misbruik door medepatiënten (art 243, 247, 242, 246 Sr). Wanneer er sprake is van dwang, is afhankelijk van de seksuele handeling art 242 of 246 Sr van toepassing.

Op 8 maart 2021 publiceerde de Minister van Justitie en Veiligheid ter consultatie van de maatschappelijke organisaties een nieuw wetsontwerp om de strafbaarheid van onvrijwillige seksuele handelingen ten aanzien van andere personen te vergroten. De opvattingen over dit onderwerp zijn aan het verschuiven door bijvoorbeeld de #Metoo beweging in de samenleving en de toenemende bedreigingen via internet. Hieronder geven wij een samenvatting van deze laatste ontwikkeling die waarschijnlijk eind 2021 OF IN 2022 in wetgeving zal resulteren. Het zal duidelijk zijn dat wij het beschrevene zien als behorend bij de hedendaagse waarden en normen en thuishoren bij het bepalen van grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Toegelicht wordt dat de veiligheid van vrouwen, mannen en kinderen vergroot moet worden en de wetgeving gemoderniseerd en aangescherpt. In het wetsvoorstel seksuele misdrijven zal iemand strafbaar zijn wegens verkrachting als deze wist dat de ander geen seks wilde en toch heeft doorgezet. Dwang, geweld en bedreiging zijn hierbij strafverzwarende factoren, maar niet langer een vereiste voor een veroordeling. Degene die seksueel contact initieert, moet alert zijn of de ander hetzelfde wil. Als dit niet duidelijk is, moet hij die duidelijkheid zoeken. Seks hoort altijd vrijwillig en gelijkwaardig te zijn. Dat is de norm. Zo geven we een helder signaal af naar potentiële daders dat seksueel grensoverschrijdend gedrag onacceptabel is. De huidige strafwetgeving met betrekking tot seksueel grensoverschrijdend gedrag tekort schiet. Bovendien kwam ook met de #Metoo-beweging aan het licht hoe vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomt.

Niet alleen de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor verkrachting en aanranding wordt verruimd en aangescherpt. Ook seksuele intimidatie in het openbaar wordt strafbaar als overtreding; dus zowel op straat als op internet en via social media-kanalen als Twitter en Facebook. Daarnaast wordt in de voorgestelde wet de strafrechtelijke bescherming tegen online gepleegde misdrijven geactualiseerd. Met het toenemend gebruik van internet, sociale media en smartphones is er meer online seksueel contact. Uitgangspunt is dat seksueel grensoverschrijdend gedrag offline en online even strafwaardig is. Er zijn verschillende delictsvormen van aanranding en verkrachting. Beide delicten bestaan uit een schuld- en een opzetvariant. In tegenstelling tot het huidig recht is voor het bewijs van beide delicten de vaststelling van dwang niet meer bepalend. Voor strafbaarheid in de opzetvariant is leidend of degene die seksuele handelingen met het slachtoffer verrichtte, wist dat bij de ander daartoe de wil ontbrak en toch doorzette. Bij opzet aanranding en opzetverkrachting geldt het gebruik van dwang, geweld of bedreiging als strafverzwarende omstandigheid. Bij de schuldvariant gaat het om degene die het ernstige vermoeden had. Van belang is dat degene die seksueel contact wil, bij twijfel bij de ander moet checken of die hier ook wel voor in is. Iemand kan weten dat sprake is van een ontbrekende wil bij expliciet verbaal of fysiek afhoudend gedrag, maar ook bij overduidelijke non-verbale signalen of uitgesproken passief gedrag. Zoals het uit angst bevroren van het lichaam. Veel slachtoffers van aanranding en verkrachting vertonen een zogenoemde freeze-reactie. In de praktijk blijkt het nu soms lastig om dit soort

zaken op te pakken. Met de nieuwe wet wordt het naar verwachting makkelijker om tot opsporing en vervolging over te gaan. De politie, het OM en rechters zullen zich bij het horen van slachtoffers en verdachten richten op aanwijzingen die duiden op een ontbrekende wil en of voldoende is gecheckt of de ander wel wilde. Met de verschillende delictsvormen wordt recht gedaan aan wat een slachtoffer is overkomen, maar komt ook de mate van verwijtbaarheid aan de zijde van de verdachte op een juiste manier in de wet tot uitdrukking. Dat is vooral van belang in situaties waarin bijvoorbeeld sprake is van experimenteergedrag tussen jongvolwassenen en mensen elkaar nog niet zo goed kennen.

Burgerlijk recht

Het burgerlijk recht geeft het slachtoffer mogelijkheden om een wederpartij aansprakelijk te stellen voor geleden schade, dan wel een eis te stellen om iets te doen, na te laten of te dulden. De basis voor deze eis of eisen wordt gevormd door de onrechtmatige daad of een wanprestatie. Het laatste is mogelijk in geval er sprake is van een overeenkomst tussen partijen, bijvoorbeeld een behandelingsovereenkomst conform Burgerlijk wetboek (BW) art 6:96 o.a. De onrechtmatige daad actie kan in alle andere gevallen. Er moet echter worden aangetoond dat er sprake is van een onrechtmatigheid (bv een schending van een recht); dat schade is geleden; dat er een verband is tussen de geleden schade en de onrechtmatige daad (art 6:162 lid 1 en lid 2 BW). Het heeft voordelen voor het slachtoffer om (ook) deze weg te bewandelen. Het slachtoffer en de aansprakelijk gestelde staan als gelijkwaardige partijen tegenover elkaar. Het slachtoffer heeft een actieve rol en een betere bewijspositie. Complexe vorderingen passen beter in het civiel proces dan in het strafproces. Het is zeer aan te bevelen een gespecialiseerde advocaat hiervoor in de arm te nemen.

Bijlage 2: Beknopte signalenlijst van vermoedelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag

Het herkennen van signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag is geen eenvoudige zaak. Bij de signalering van seksueel grensoverschrijdend gedrag kunt u op de volgende zaken letten:

- a. door iemand op heterdaad te betrappen (onmiskkenbaar of lijkt het zo?);
- b. door het 'via-via' te horen (verifiëren; wie zegt het en kan het waar zijn);
- c. door een gevoel van hier klopt iets niet (waar berust dit op, feitelijke waarnemingen of een achterdochtige geest);
- d. door de signalen die het slachtoffer, al dan niet duidelijk, afgeeft.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van mogelijke signalen die kunnen wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag. Belangrijk is om te realiseren dat de signalen die genoemd worden een gevolg kunnen zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook andere oorzaken kunnen hebben.

a. Lichamelijke (klinische) signalen:

- verwondingen, zwellingen, bloeduitstortingen aan of rond de genitaliën, aan borsten, billen, onderbuik of (binnenzijde van) bovenbenen
- vreemde voorwerpen in genitale, rectale of urethrale openingen
- abnormale verwijding van urethrale, vaginale, rectale openingen
- sperma in de vagina of rectum
- ziekten die door seksueel contact (kunnen) worden overgebracht (de zogenaamde Soa's)
- zwangerschap
- urineweginfecties
- vaginale infecties met afscheiding
- (bloed)vlekken op kleding.

b. Psychosomatische signalen:

- pijn in de onderbuik
- pijn in de bovenbenen.

c. Gedragssignalen:

- vertellen van seksueel grensoverschrijdend gedrag
- plotseling optredende gedragsveranderingen, waar geen logische verklaring voor is
- zinspelingen op seksuele activiteiten
- herhaaldelijk, niet bij ontwikkelingsleeftijd behorende passende, kennis van seksueel gedrag
- excessieve belangstelling van seksuele zaken
- sterk seksueel wervend gedrag als belangrijkste vorm van contact maken
- veel losse seksuele contacten
- herhaaldelijk slachtoffer van (seksueel) geweld
- buitengewone angst voor mannen (in geval van mannelijke dader)
- angst voor aanraken
- zichzelf/eigen lichaam vies vinden (overdadig douchen)
- veel kleding aanhouden in bed.

d. Bijkomende gedragssignalen die, in combinatie met andere en bovenstaande signalen, aan het vermoeden kunnen bijdragen:

- pseudo-volwassen gedrag

- negatief zelfbeeld (minderwaardigheidsgevoelens)
- schuld- en schaamtegevoelens
- splitsing van gevoel en verstand
- niet durven genieten
- gebrek aan vertrouwen in de belangrijke ander
- niet deelnemen aan sociale activiteiten
- plotselinge terugval van prestaties
- van huis weglopen
- depressieve gevoelens
- zelfverwonding
- gedachten over zelfdoding of pogingen tot zelfdoding
- prostitutie
- mishandelen/martelen van mensen of dieren.

e. Signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een vrijwilliger

- sterke afhankelijkheid van een deelnemer ten opzichte van een bepaalde vrijwilliger
- een vrijwilliger creëert een soort isolement rondom een deelnemer (bv door steeds gesprekken op de eigen kamer te voeren)
- veelvuldige seksistische uitingen van een vrijwilliger
- gespannen sfeer met activiteiten
- deelnemer is bang, gespannen, wanneer een specifieke vrijwilliger dienst heeft of telkens wanneer hij met de vrijwilliger te maken krijgt
- de vrijwilliger heeft overdreven belangstelling voor een bepaalde deelnemer
- de vrijwilliger wil altijd invallen of stuurt collega vrijwilligers naar huis.

Bijlage 3: Taak en functie klachtencommissie

De klachtencommissie:

is een groep van experts aangesteld door het bestuur die afhankelijk van de casus in bepaalde samenstelling aan de slag gaat. Met een jurist als voorzitter.

Er kan bijvoorbeeld ook een orthopedagoog en een deskundige op gebied van grensoverschrijdend gedrag inzitten.

De taken van de klachtencommissie:

- neemt contact op met het vermeende slachtoffer en/of de verwanten en
  - geeft hen dit protocol
  - licht hen in over de te lopen route volgens het protocol
  - geeft uitleg over de gang van zaken met politie en justitie.
- schat in, op basis van de verkregen informatie van de melder(s) (formulier melding), of er redelijkerwijs aangenomen kan worden dat er inderdaad sprake is van grensoverschrijdend gedrag.
- rapporteert haar bevindingen aan het landelijk bestuur.
- houdt gedurende dit langdurige juridische proces de klachtencommissie/aandachtsfunctionaris klachten van het bestuur regelmatig contact met het slachtoffer en/of de verwanten.
- verleent nazorg, ongeveer een jaar na de afronding van de gerechtelijke procedure rondt de klachtencommissie/aandachtsfunctionaris klachten van het bestuur het contact met het slachtoffer en/of verwanten af.

Bijlage 4: Experts op het gebied van verhoren van mensen met een verstandelijke beperking inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag

Bij de politie worden de verhoren afgenomen. Indien verhoren worden afgenomen bij mensen met een verstandelijke beperking, dan is het mogelijk te vragen naar experts op het gebied van het verhoren van mensen met een verstandelijke beperking.

Dit zijn mensen die ervaring met mensen met een verstandelijke beperking en een speciale training hebben gedaan om verhoren inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag te kunnen afnemen. Alleen de politie kan deze mensen inschakelen.

Als de betrokken politiefunctionaris daar niet aan denkt of het niet weet, dan kunt u daar als slachtoffer en/of verwant daarom vragen.

Bijlage 5: Politie en Justitie

Welke contacten zijn er mogelijk met de politie en justitie?

- Wie heeft contact met de politie?

Bij een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag neemt het slachtoffer en/of de verwanten contact op met de politie voor een adviesgesprek om de juiste route en mogelijkheden te kunnen kiezen.

- Advocaat:

Indien het slachtoffer en/of de verwanten dat wensen stelt, zien een jurist dan wel advocaat ter beschikking die hen juridisch zo goed mogelijk kan ondersteunen. Dit vanuit de verantwoordelijkheid die zij in deze situatie draagt.

- Melding:

Bij melding van grensoverschrijdend gedrag wordt er door de politie geen proces verbaal opgemaakt. Dit betekent dat het vervolg, een politieonderzoek met een verhoor, achterwege blijft. Er vindt dus ook geen strafrechtelijke vervolging van de beschuldigde plaats.

Een melding kan door het slachtoffer of door iemand anders gedaan worden. Het is bovendien mogelijk een anonieme melding te doen; het is niet verplicht om naam en adres van het slachtoffer op te geven. Voor de politie is het van belang grensoverschrijdend gedrag in ieder geval gemeld wordt. Deze informatie kan van belang zijn als er andere aangiften of meldingen over dezelfde beschuldigde bij de politie binnen komen.

- Aangifte:

In geval van aangifte van grensoverschrijdend gedrag stelt de politie hiervan een verklaring op. U kunt deze eerst rustig doorlezen en waar nodig aanvullen of corrigeren. Daarna ondertekent de melder (hoeft dus niet altijd het slachtoffer te zijn) de aangifte. Op basis van deze verklaring wordt een proces verbaal opgemaakt. Aangifte doen betekent overigens niet dat het slachtoffer op iedere vraag hoeft in te gaan. Tijdens de aangifte worden er nog geen details van het gebeurde gevraagd, dat gebeurt pas bij het verhoor.

Aangifte wordt altijd gedaan bij de politie in de regio waar het grensoverschrijdend gedrag zich heeft afgespeeld.

- Verhoren:

Voor mensen met een verstandelijke beperking kan de politie een gespecialiseerde orthopedagoog inschakelen die afkomstig is uit het werkveld van mensen met een verstandelijke beperking. Zij kunnen die via de Koninklijke Landelijke Politie Diensten inhuren (hiervoor zijn richtlijnen voor de politie opgesteld, zie bijlage 4). De verhoren vinden plaats in een speciaal daarvoor ingerichte verhoorstudio en hebben de intentie niet belastend te zijn voor het vermeende slachtoffer. Het verhoor wordt opgenomen op video zodat het slachtoffer en/of de verwanten tijdens de rechtsgang doorgaans kunnen volstaan met een eenmalige verklaring. Het is van belang dat verhoren goed worden afgenomen, zodat er later geen onnodige seponering wegens onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal kan plaatsvinden.

- Onderzoek:

Na het doen van aangifte volgt een politieonderzoek waar een verhoor onderdeel van is. Tijdens het onderzoek zal de politie allerlei bewijsmateriaal willen vergaren die later nodig zijn voor de ten laste legging. Hiervoor gelden strenge wettelijke eisen. Alle mogelijke sporen die de aangifte ondersteunen zijn van belang.

Als er sprake is van verkrachting, niet de kleren in de was gooien en snel via de politie naar het ziekenhuis gaan!

Maar ook als er foto's of andere opnames zijn gemaakt of via 'chatten' contact is gelegd, is het goed dat het slachtoffer en/of verwanten daar oog voor hebben en ze eventuele bewijsstukken aan de politie overleggen. De politie zal baat hebben bij informatie uit medisch onderzoek, verklaringen van getuigen en aanvullende bewijsmaterialen.

Indien het slachtoffer dit op prijs stelt, houdt de politie hem/haar of de Vertrouwenspersoon als contactpersoon op de hoogte van het verloop van het onderzoek.

- Vervolg van het onderzoek:

- a. Als de politie het onderzoek heeft afgerond en vindt dat er onvoldoende bewijsmateriaal tegen de vermoedelijke dader is, dan besluit de Officier van Justitie om de zaak te laten rusten. Dat wil niet zeggen dat die het slachtoffer niet gelooft. De officier gaat er in principe van uit dat het verhaal van het slachtoffer waar is, maar ze kan hiervoor geen of te weinig juridisch bewijs leveren.
- b. Als de politie het onderzoek heeft afgerond en vindt dat er voldoende bewijsmateriaal tegen de beschuldigde is, wordt het dossier doorgestuurd naar de Officier van Justitie.

- De Officier van Justitie:

De Officier van Justitie kan besluiten tot niet vervolgen (seponeren), een schikking (transactie) of vervolgen.

- a. Seponeren:
  - als de Officier van Justitie besluit om te seponeren dan gebeurt dat meestal omdat hij/zij vindt dat er onvoldoende bewijs is om bij de rechter tot een veroordeling te komen.
- b. Transactie:
  - is een seponering onder voorwaarden. De beschuldigde komt de betaling van een schikkingsbedrag overeen of betaalt de schade aan het slachtoffer. Andere voorwaarden zijn ook mogelijk. Er komt geen proces. Deze mogelijkheid wordt niet vaak bij zedendelicten gebruikt.
- c. Vervolgen:
  - de Officier van Justitie zal de beschuldigde aanklagen en voor de rechter brengen. Hij treedt dus namens het slachtoffer op; die is geen partij in het proces en heeft dus ook geen advocaat nodig! Zeker als de bewijspositie van het slachtoffer zwak is, is dit echter wel aan te raden. De advocaat van de beschuldigde zal geen mogelijkheid ongemoeid laten om de tenlastelegging en de bewijsvoering, en soms zelfs de betrouwbaarheid van het slachtoffer als getuige, onderuit te halen.

Bijlage 6: Maatregelen die het landelijk bestuur of een bestuur van een Familievereniging ter beschikking heeft

Het landelijk bestuur of een familievereniging heeft tijdens en na het politieonderzoek vijf disciplinaire maatregelen tot haar beschikking. Hierbij mag het bestuur de belangen van het slachtoffer boven dat van de vrijwilliger die beschuldigd is stellen.

- Maatregelen tijdens het (voor)onderzoek

a. Op non actief stellen van de beschuldigde:

Het landelijk bestuur kan de beschuldigde op non actief stellen. Als over het gedrag van de betrokkene aangifte bij de politie is gedaan, duurt de op non actief stelling tot het Openbaar Ministerie en/of de rechter in laatste instantie hebben beslist.

b. Functieonthefing:

Hiertoe is het bestuur meestentijds bevoegd, bij meerderheid van stemmen. Bij deze maatregel mag de beschuldigde tijdens en na het (voor)onderzoek de functie die hij of zij bekleedde niet langer meer uitoefenen.

- Maatregelen na het (voor)onderzoek

c. Opzegging van het lidmaatschap:

Hiertoe is alleen het landelijk bestuur bevoegd. Na opzegging van het lidmaatschap kan de beschuldigde geen enkele functie binnen Sien meer bekleden. De grond van opzegging van het lidmaatschap in het licht van het protocol is: "...wanneer van de vereniging redelijkerwijs niet gevergd kan worden het lidmaatschap voort te laten duren".

d. Ontzetting uit het lidmaatschap:

Hiertoe is alleen het landelijk bestuur bevoegd. De vermoedelijke dader kan geen enkele functie binnen Sien bekleden na ontzetting uit het lidmaatschap. De grond van ontzetting uit het lidmaatschap in het licht van dit protocol is: "...wanneer de leidinggevende Sien onredelijk benadeelt". Dit is onder meer het geval als de vermoedelijke dader door een gerechtelijke uitspraak al is veroordeeld wegens ongewenste intimiteiten. Het verschil tussen opzegging en ontzetting zit enkel en alleen in de waardering van de grond. Bij ontzetting is er sprake van aan te tonen verwijtbaar gedrag. Bij opzegging is dat minder duidelijk.

e. Civielrechtelijke procedure:

Het bestuur is gerechtigd om een civielrechtelijke procedure tegen de vrijwilliger die de beschuldigde is op te starten. De beschuldigde wordt dan aansprakelijk gesteld voor de geleden schade indien er aangetoond kan worden dat er schade is geleden ten gevolge van het handelen van de beschuldigde.

- Maatregelen na seponeren, transactie of vervolging

Als het onderzoek gedaan is en/of de rechter heeft een uitspraak gedaan kunnen de volgende situaties zich voordoen:

- Voor Justitie is niet bewezen dat de beschuldigde binnen of buiten Sien een delict heeft gepleegd:
Wanneer Justitie niet heeft kunnen aantonen dat de beschuldigde daadwerkelijk schuldig is, is hij dus onschuldig. De op non actief stelling wordt opgeheven en de vrijwilliger in kwestie wordt in ere hersteld (rehabilitatie). De wijze waarop dat dient te gebeuren wordt in overleg met betrokken vrijwilliger uitgevoerd.

- Voor Justitie is niet bewezen dat de beschuldigde binnen of buiten Sien een delict heeft gepleegd vanwege gebrek aan bewijsmateriaal:

De zaak is geseponeerd. Toch blijven er twijfels bestaan. Het is sterk afhankelijk van de onrust die is ontstaan en hoe de verhoudingen schade hebben opgelopen, of en hoe men binnen de ledengroep of familievereniging weer met elkaar verder kan. De voorkeur gaat er naar uit om toch, wegens gebrek aan vertrouwen, met elkaar te stoppen. Voor Justitie is bewezen dat de beschuldigde binnen of buiten Sien een delict heeft gepleegd. De kans op herhaling binnen onze kwetsbare doelgroep van Sien is aanwezig. In deze situatie is ontzetting uit het lidmaatschap van Sien op zijn plaats. De betrokkene kan geen functies binnen Sien meer vervullen.

Indien in alle boven beschreven situaties de betrokkene geen lid is van Sien worden in alle situaties alle contacten tussen Sien en de betrokkene verbroken. De vrijwilligersovereenkomst wordt ontbonden (zie bijlage 12).

Bijlage 7: Belangrijke informatieve websites

MEE:

MEE biedt informatie, advies en ondersteuning, ook als het gaat om handicap en seksualiteit. Soms geeft zij zelf, al dan niet in samenwerking met scholen, cursussen rond weerbaarheid, seksualiteit en sociale vaardigheden. Soms ondersteunen zij met verwijzingen en/of materialen. Het adres van een MEE bij u in de buurt is te vinden op de website van MEE Nederland.

www.mee.nl

Movisie:

Movisie is een landelijke expertisecentrum voor de aanpak van huiselijk en seksueel geweld en vraagstukken rond sekse en etniciteit. Movisie ondersteunt professionals uit diverse beroepsgroepen en disciplines, zoals welzijn, zorg- en hulpverlening, gezondheidszorg, politie en justitie. Movisie biedt geen directe ondersteuning aan cliënten of hun ouders, maar beschikt wel over informatie en producten die ook voor ouders interessant kunnen zijn.

www.movisie.nl

Vilans:

Diverse handreikingen tbv de langdurige zorg, bijvoorbeeld tips bij grensoverschrijdend gedrag.

www.vilans.nl

Rutgers WPF:

Rutgers WPF doet onderzoek, ontwikkelt voorlichtingsprogramma's en heeft een eigen informatiecentrum op het gebied van seksualiteit. Rutgers WPF heeft een aantal projecten voor mensen met een handicap. Het informatiecentrum heeft een uitgebreide collectie met onder meer publicaties over handicap en seksualiteit.

www.rutgers.nl

Begrensdde liefde:

Gezamenlijke website van Movisie en Rutgers WPF met programma's met materialen, beleidsinstrumenten rond seksualiteit, preventie en seksueel misbruik bij mensen met een beperking.

www.begrensdeliefde.nl

Kennisplein

Diverse publicaties, bijvoorbeeld een kennisbundel seksualiteit en preventie seksueel misbruik.

www.kennispleingehandicaptensector.nl